

EKONOMİ POLİTİK

Krizin Birinci Yılıın Ardından

Erinç Yeldan, 16 Aralık 2009

İktisadi analizlerde verilerin değerlendirilmesi genellikle yıllık bazda yapılır. TÜİK geçen hafta 2009'un üçüncü çeyreğine ilişkin milli gelir istatistiklerini yayımladı. Böylelikle küresel krizin etkilerinin daha şiddetle hissedilmeye başlandığı Ekim 2008'den bu yana geçen bir yıllık sürenin toptan bir değerlendirilmesini yapma olanağı doğdu. Bu yazıda böylesi bir özet çalışmayı sizlerle paylaşmak arzusundayım.

Aşağıdaki tabloda Türkiye ekonomisinin 2008 ve 2009 Eylül ayı itibariyle 12 aylık birikimli verileri sergilenmektedir. Kısaca değerlendirir isek,

	Eylül 2008	Eylül 2009	Değişim (%)
Reel GSYİH (*)	103.9	95.6	-7.92
Kişi Başına GSYİH (\$)	10,339	8,735	-15.51
İstihdam (1,000 kişi)	21,802	22,020	1.00
İşsizlik Oranı (%)	10.7	13.4	25.23
Reel Yatırımlar (*)	25,572.9	19,887.4	-22.23
Reel İhracat (*)	26,421.8	24,181.0	-8.48
Reel İthalat (*)	30,700.5	24,009.0	-21.80
Dış Borç Stoku (milyar \$) (Haziran verisi)	286.901	268.559	-6.39
ABD \$ kuru ortalama	1.30	1.55	19.23
Yurt dışı net portföy yatırımları (milyar \$)	-2.901	-4.851	-67.22
Net hata noksan (yerli sıcak para) (milyar \$)	-0.584	12.646	2265.41
Kamu İç Borç Stoku (Milyar TL)	266.324	320.63	16.94
Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi / GSYİH (%)	-1.8	-6.1	238.89
(*) (1 yıllık birikimli toplam. Sabit 1998 fiyatlarıyla, milyar TL)			
Kaynak: TÜİK, TCMB evds.			

Türkiye'nin ulusal geliri 2008 Eylül'ünden bu yana reel olarak yüzde 7.9% daralmıştır. Fert başına değerlendirildiğinde, yıllık gelir kaybı dolar bazında yüzde 15'i aşmıştır. Kriz öncelikle işgücünü ve emekçi kesimleri etkilemiş ve Ağustos ayı itibariyle (en son veri) istihdam düzeyi son bir senede sadece 40 bin kişi artış göstermiştir. Artan işgücü arzına koşturarak açık (resmi) işsizlik oranı yüzde 10.2'den, yüzde 13.2'e çıkmıştır.

Küresel krizin milli gelir üzerindeki etkileri sadece geçmişte kalan bir olgu olmayıp, Türk ekonomisinin potansiyel büyümesine de olumsuz yansımıştır. Sabit sermaye yatırımları söz konusu dönemde reel olarak yüzde 22.2 oranında düşmüştür. Sabit sermaye yatırımlarındaki bu gerileme bir dereceye kadar kamu kaynaklarından karşılanmaya çalışılmışsa da, kamunun 1980'lerden bu yana ulusal ekonomideki ağırlığının geriletilmesi sonucunda, toplam yatırımları etkileme işlevi sınırlı kalmıştır.

Türkiye 2001 sonrasında ucuz ithalat olanaklarından kaynaklanan ve çoğunlukla montaj (tornavida) sanayilerine dayalı bir ihracat genişlemesi içindeydi. Küresel krizde gerek ithalat, gerekse ihracat talebinin gerilemesiyle, dış ticaret hacmi daralmıştır. Bu arada Türk lirası ABD doları karşısında yaklaşık yüzde 20 oranında değer kaybetmiş durumdadır.

Krizin dış ekonomik ilişkilere ilişkin en önemli etkisi Türkiye'ye yönelik ve çoğunlukla *sıcak* unsurlar içeren finansal sermaye akımlarında gözlenen daralmadır. Türkiye'ye akmakta olan *portföy yatırımlarının* daha 2008 Eylül'ü öncesinde yön değiştirmiş olduğu gözlenmektedir. Kriz altında geçen 12 ay söz konusu sermaye çıkışının 2.9 milyar dolardan, 4.8 milyar dolara yükseldiğini belgelemektedir. Ancak ilginçtir ki, Türkiye finans sektörü bu tür döviz çıkışlarını karşılayacak yeni bir olanak yakalamış ve ödemeler dengesi istatistiklerinde *net hata ve noksan* diye anılan kayıt dışı *yerli sıcak para* akımlarıyla finanse etmiş gözükmektedir. Net hata noksan kalemi dahilinde Türk finans sektörünün kullanmış olduğu kaynaklar, Eylül 2008'den bu yana 12 milyar doları aşmış ve Türkiye'nin daha şiddetli bir döviz dar boğazına girmesini engellemiştir.

Krize karşı alınan önlemlerin tümü kamu bütçesi dengelerini bozucu niteliktedir. Krizin faturasının doğrudan doğruya kamu kesimine yıkılmasıyla bütçe açığı milli gelirin yüzde 6'sını aşmış, iç borç stoku da yüzde 17 artmıştır. Söz konusu borç yükü Türkiye'nin 2010 ve sonrasında daha yüksek faiz ve enflasyon ile karşı karşıya kalmasını kaçınılmaz kılmaktadır.

Bir bütün olarak değerlendirildiğinde, Türkiye'nin *yükselen piyasa ekonomileri* diye adlandırılan grup içerisinde krizden en şiddetli etkilenen ekonomilerden birisi olduğu görülmektedir. Krizin yansımalarının 2009 ile sınırlı kalmayacağı ve Türkiye ekonomisinin ne yazık ki 2010 yılına da büyük bir belirsizlik ve kırılganlık altında sürüklendiği açık olarak izlenmektedir.